

Open Access-tidskrifter

I följande informationsblad beskrivs vad som menas med Open Access-tidskrifter och hur dessa skiljer sig från traditionella tidskrifter och hybridtidskrifter. I texten beskrivs också var man hittar Open Access-tidskrifter, hur man publicerar i dessa och vad det kostar att publicera Open Access.

Vad skiljer en Open Access-tidskrift från en traditionell tidskrift?

För att förstå hur nya publiceringsmodeller för vetenskapliga tidskrifter har vuxit fram och etablerats inom Open Access-rörelsen är det viktigt att också känna till hur publicering av traditionella tidskrifter fungerar. Gemensamt för de olika tidskriftsmodellerna som nämns i detta avsnitt är att samtliga använder sig av kvalitetsgranskning, peer-review, för att bedöma artiklarnas vetenskapliga kvalitet. Man kan dela in vetenskapliga tidskrifter efter hur tidskrifterna gör sitt innehåll tillgängligt, hur upphovsrätten hanteras och hur omkostnaderna för publiceringen finansieras:

- Traditionella tidskrifter, kräver prenumerationer för att en läsare ska få tillgång till innehållet vilket därmed ger begränsad spridning och tillgänglighet. Upphovsrätten skrivs vanligen över från författaren till tidskriftsförlaget.
- Open access-tidskrifter, ger fri spridning och tillgänglighet av artiklar på Internet och upphovsrätten stannar hos författaren. Omkostnader för publicering täcks vanligen av författaravgifter eller i vissa fall av medlemsavgifter och stöd från forskningsinstitutioner.

- Hybridtidskrifter, är traditionella tidskrifter som erbjuder författaren att antingen välja en traditionell publiceringsmodell eller open access-publicering, dvs. att antingen publicera sin artikel gratis men då med en begränsad spridning eftersom det krävs prenumeration för tillgång eller att betala för att artikeln ska publiceras fritt tillgängligt.

Traditionella tidskrifter Publicering i traditionella tidskrifter är fortfarande den dominerande formen och inom många ämnesområden idag dessutom det enda relevanta alternativet för en forskare som vill publicera i en vetenskaplig högt rankad tidskrift.

Vanligen är det gratis för författaren att publicera i en traditionell tidskrift men det förekommer även författaravgifter för vissa tidskrifter. Omkostnader för publicering och distribuering täcks framför allt av prenumerationskostnader. De flesta förlag som ger ut tidskrifter med en traditionell publiceringsmodell tillåter dock forskare att parallellpublicera artiklar mot vissa villkor. Läs mer om hur forskare kan göra sina publikationer fritt tillgängliga i öppna arkiv under avsnittet "Publicera i öppna arkiv".

Open Access-tidskrifter

Open access-tidskrifter har startats som alternativ till och kritik mot den traditionella tidskriftsmarknaden. Grundtanken är att forskningsresultat ska publiceras på Internet, kostnadsfritt och tillgängligt för alla som vill citera, läsa eller ladda ner

artiklar. Open access-tidskrifter kännetecknas av att dessa dels gör tidskriftens innehåll fritt tillgängligt på Internet och dessutom låter författaren behålla upphovsrätten till sin artikel. Viktigt att påpeka är också att open access-tidskrifter liksom de traditionella tidskrifterna genomför någon form av kvalitetsgranskning av tidskriftens vetenskapliga innehåll.

Av de kvalitetsgranskade vetenskapliga tidskrifterna så är det cirka nio procent som är fritt tillgängliga idag. DOAJ, Directory of Open Access Journals, listade drygt 4000 fritt tillgängliga tidskrifter i maj 2009. En översikt av dagens tidskriftsproduktion visar att det finns nära 24 000 aktivt publicerande kvalitetsgranskade tidskrifter enligt sökning i referensdatabasen Ulrich's International Periodicals.

Det finns olika finansieringsmodeller för open access-tidskrifter och det finns såväl kommersiella som ideella initiativ. I vissa fall tar man ut en publiceringsavgift från författaren, författarens institution eller forskningsfinansiär och i vissa fall tar man inte ut någon avgift alls.

Forskningsfinansiärer kan ha särskilda pengar avsatta för forskarens publicering.

Directory of Open Access Journals (DOAJ)

Directory of Open Access Journals (DOAJ) är en internationell sökportal för fritt tillgängliga kvalitetsgranskade vetenskapliga tidskrifter. Syftet med DOAJ är att upprätthålla en samlad ingång för open access-tidskrifter och på så sätt synliggöra och medverka till en ökad användning av dessa.

DOAJ lanserades 2003 och förtecknar idag mer än 4000 tidskrifter med fri tillgänglighet. Vem som helst kan föreslå att en vetenskaplig tidskrift bör finnas med men det finns vissa kriterier för urval. Tidskriften ska ha någon form av redaktionell kvalitetskontroll eller peer-review och en väsentlig del av tidskriftens innehåll ska vara vetenskapliga artiklar med forskare som målgrupp.

Ett annat krav är att tidskriftens material ska vara fritt tillgängligt i fulltext direkt vid publiceringstillfället. DOAJ har som ambition att täcka in tidskrifter inom alla

ämnesområden och alla språkområden. Det är möjligt att söka efter en tidskrift i alfabetiskt index eller att söka på ord i titeln. Det är också möjligt att söka open access-tidskrifter inom olika ämneskategorier. Våren 2004 utökades tjänsten med möjlighet att söka på artikelnivå i de listade tidskrifterna. För närvarande är det möjligt att söka artiklar ur ungefär en tredjedel av de listade open access-tidskrifterna.

Från hösten 2006 har DOAJ utökats med uppslagstjänsten "For authors service", för författare som vill publicera sin forskning med open access. Denna tjänst gör det möjligt för en forskare att söka både efter tidskrifter som är helt och hållet open access och efter så kallade hybridtidskrifter som erbjuder open access-publicering mot en författaravgift. Uppslagstjänsten "for authors service" ger förutom fakta om tidskriften som ämne, förlag och issn-nummer även uppgifter om tidskriftens eventuella publiceringsavgift. DOAJ drivs av Lunds universitetsbibliotek med stöd av bl.a. Kungliga biblioteket, SPARC och Open Society Institute och även av flera forskningsbibliotek och forskningscentra runt om i världen som använder sig av tjänsten. I februari 2007 startades DOAJ:s program för medlemskap för att säkra fortsatt stöd och utveckling av tjänsten och för närvarande är nära 40 universitetsbibliotek och forskningscentra stödmedlemmar i DOAJ till en kostnad av €400 per år.

Utarbetat med stöd av KB:s utvecklingsprogram OpenAccess.se

Aina Svensson, 2007

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/se/>